

UNKARIN

Kirjallisuus

Toim. Tibor Klaniczay

Kirjoittajat
István Nemeskürty
László Orosz
Béla G. Németh
Attila Tamás
András Görömbei

Sisällys

- Lukijalle 9
- Unkarilaisista kirjoittajista 10
- KESKIAJAN KIRJALLISUUS**
alkuvaiheista 1500-luvun alkuun 11
- Unkarilaisten alkuperä ja muinaisrunous 11
Asettuminen Unkariin 11
Muinaisrunouden jälkiä 12
- Unkarin valtio ja kulttuuri keskiajalla 14
Valtion ja kirkon kehitys 14
Hovi- ja ritarikulttuuri 14
- Latinankielinen kirjallisuus 16
Legendat 16
Uskonnollinen runous 17
Historiankirjoitus 17
Saarnat 20
- Unkarilainen kirjallisuus 21
Vanhimmat kielenmuistomerkit 21
Ritarirunous 21
Legendat ja opetuskertomukset 23
Raamatunkäännökset 24
Maallinen runous 25
- RENESSANSSIAJAN KIRJALLISUUS**
1400-luvun puolivälistä 1600-luvun alkuun 27
- Renessanssi Unkarissa 27
Matias Corvinuksen renessanssihoivi 27
Turkkilaisvalta ja sen seuraukset 29
Uskonpuhdistus 31
Renessanssikirjallisuuden
kukoistuskausi 32
- Latinankielinen humanistinen kirjallisuus 34
Janus Pannonius (1434–1472) 34
Janus Pannoniuksen seuraajat 35
Humanistisen historiankirjoituksen
alkuvaiheet 36
Muistelmakirjoituksia valtakunnan
tuhosta 37
1500-luvun humanistiset historioitsijat 38
- Humanismin ja uskonpuhdistuksen ajan
unkarinkielinen kirjallisuus 40
Proosa 40
Uskonpuhdistuksen draamakirjallisuus 42
Gáspár Heltai (n. 1500–1574) 43
Péter Bornemisza (1535–1584) 44
- Unkarinkielinen laulurunous 47
Laululyriikka 1500-luvulla 47
Runomuotoinen uskonpuhdistuksen
propaganda 48
Historialliset laulut 49
Rakkausepiikka 51
Lyriikka 52
- Bálint Balassi (1554–1594) 53
- Myöhäisrenessanssin manieristinen
kirjallisuus 59
János Rimay (n. 1570–1631) 59
Albert Szenci Molnár (1574–1634) 60
Prosaistit 61
- BAROKKIKIRJALLISUUS**
1600-luvun alusta 1700-luvun puoliväliin 63
- Unkarin historia ja kulttuuri barokkiajalla 63
Unkari ja Habsburgit 63
Vastauskonpuhdistus ja
protestanttisuus 65
Aatelisto barokkikulttuurin levittäjänä 67
- Uskonnollinen kirjallisuus 68
Péter Pázmány (1570–1637) 68
Uskonnollinen proosa barokkiajalla 69
Uskonnollinen runous 70
- Miklós Zrínyi (1620–1664) 71
- Barokkiajan hovirunous 77
István Gyöngyösi (1629–1704) 77
Aristokraattinen runous 78
Rokokoorunous 79
- Muistelmakirjallisuus 81
Mihály Veresmarti (1572–1645) 81
Muistelmakirjallisuus 81
Miklós Bethlen (1642–1716) 82
Ferenc Rákóczi (1676–1735) 83
Kelemen Mikes (1690–1761) 84
Muistelmakirjallisuuden vaikutus 85
- Kansanomainen barokkikirjallisuus 86
Barokin rahvaanomaisen runous 86
Kuruc-runous 86
Anekdootti 88
Koulunäytelmä 88
- Tieteellinen kirjallisuus 90
János Apáczai Csere (1625–1659) 90

- Miklós Tótfalusi Kis (1650–1702) 91
 Kirjallisuushistorian alkuvaiheet 91
 Historiankirjoitus 92
- VALISTUS JA KLASSISISMI**
 1700- ja 1800-luvun vaihde 93
- Valistusajan kirjallinen elämä 93
 Historiallista taustaa 93
 Valistus ja kielenviljely 94
 Kirjallinen elämä 95
 Tyyllisuuntia 98
- Kirjallisia johtajia ja ohjelmia 100
 György Bessenyei (1747–1811) 100
 József Kármán (1769–1795) 102
 Ferenc Kazinczy (1759–1831) 104
 Kielenuudistus 106
 Kazinczyn kirjallinen ohjelma 107
- Eeppinen proosa ja runous 109
 Romaanin alkuvaiheet 109
 András Dugonics (1740–1818) 109
 József Gvadányi (1725–1801) 111
 Mihály Fazekas (1766–1828) 112
- Valistusajan lyriikat 115
 Uusi sisältö – uusi muoto 115
 Aateliais diletantteja 116
 Klassisen runomuodon uranuurtajat 117
 Sentimentaaliset runoilijat 118
 Jakobiinit 119
 János Batsányi (1763–1845) 120
 Sándor Kisfaludy (1772–1844) 123
- Mihály Csokonai Vitéz (1773–1805) 126
 Dániel Berzsenyi (1776–1836) 134
- REFORMIKAUDEN ROMANTTINEN
 KIRJALLISUUS**
 1800-luvun alkupuoli 139
- Uudistusliike ja romantiikka 139
 Kansallisen itsetunnon herääminen ja
 romantiikka 139
 István Széchenyi (1791–1860) 141
 Unkarin kirjallisuus ja Eurooppa 141
 Kirjallinen elämä 144
 Romantiikka taiteessa 145
- Unkarilaisen näytelmän synty 147
 Teatterin asema Unkarissa 147
 József Katona (1791–1830) 148
 Bánk Bán 148
 Károly Kisfaludy (1788–1830) 151
 Katonan ja Kisfaludyn seuraajat 152
- Romanttinen runous 154
 Romantiikka yhtenäisenä tyylinä 154
 Károly Kisfaludy lyriikkona 154
 Ferenc Kölcsey (1790–1838) 155
 Gergely Czuczor (1800–1866) 159
 János Garay (1812–1853) 159
 József Bajza lyriikkona 160
- Mihály Vörösmarty (1800–1855) 161
- Romaanin synty 172
 Kertova proosa 172
 András Fáy (1786–1864) 172
 Miklós Jósika (1794–1865) 173
 Muita proosakirjailijoita 174
- Kirjallisuuskritiikki ja kirjallisuuden
 historia 177
 Kölcsey kriitikkona 177
 József Bajza (1804–1858) 177
 Ferenc Toldy (1805–1875) 180
- KANSANOMAINEN SUUNTAUS
 KIRJALLISUUDESSA**
 1800-luvun puolivälin vuosikymmenet 182
- Kansanomaisuus ja romantiikka 182
 Kansanomaisuuden käsite 182
 Romantiikan kehitys 183
 Vuosien 1848–1849 seuraukset 185
 Poliitikot ja Kossuth 187
 Kulttuurielämä 188
 Kirjallisuuden lajien keskinäinen
 suhde 190
- Sándor Petőfi (1823–1849) 191
 János Arany (1817–1882) 201
- Kansanomainen koulukunta 213
 Mihály Tompa (1817–1868) 213
 Gyula Sárosi (1816–1861) 214
 Gyulai runoilijana 215
 Petőfin jäljittelijöitä 215
 Arany'n jäljittelijöitä 216
- Mór Jókai (1825–1904) 218
- Romaanin kehitys romantiikasta realismiin 226
 József Eötvös (1813–1871) 226
 Zsigmond Kemény (1817–1874) 229
 Pál Gyulain romaani 233
 Muita romaanikirjailijoita 233
- Draama kansanomaisuuden kaudella 235
 Draama ja kansanomaisuus 235
 Ede Szigligeti (1814–1878) 236
 Draaman kriisi 237
- Imre Madách (1823–1864) 239

- Kirjallisuuskritiikki 245
 János Erdélyi (1814–1868) 245
 Pál Gyulai (1826–1909) 245
 Arany kriitikkona 246
 Kemény'in esseet 247
 Essee ja kirjallisuushistoria 248
- REALISMIN KUKOISTUSKAUSI
 1800-luvun viimeinen kolmannes 249
 Valtiosopimuksen aika ja realismi 249
 Valtiosopimus 249
 Kaupungit ja porvaristo 250
 Desillusio ja realismi 251
 Jugend-tyyli 253
- Realistisen romaanin kehitys 254
 Kehitysromaanit 254
 László Arany (1844–1898) 254
 Frustraatoromaanit 255
 Lajos Tolnai (1837–1902) 256
 Vuosisadan lopun romaanikokeiluja 257
- Kálmán Mikszáth (1847–1910) 258
- Novelli johtavana kirjallisuudenlajina 264
 Tunnelmanovelli 264
 István Petelei (1825–1910) 264
 Elek Gózsdu (1849–1919) 265
 Kriittisen tendenssin läpimurto 265
 Sándor Bródy (1863–1924) 266
 Géza Gárdonyi (1863–1922) 267
 István Tömörkényi (1866–1917) 269
 Zoltán Thury (1870–1906) 271
 Porvariston kuvaajat 271
 Zoltán Ambrus (1861–1932) 272
 Ferenc Herczeg (1863–1954) 273
- Realistisen draaman synty 275
 Draamakirjallisuuden suuntauksia 275
 Gergely Csiky (1842–1891) 276
 Novellistit näytelmäkirjailijoina 277
- Realismin ajan runous 279
 János Vajda (1827–1897) 279
 Gyula Reviczky (1855–1889) 281
 Jenő Komjáthy (1858–1895) 284
 József Kiss (1843–1921) 285
 Muita runoilijoita 287
- Positiivinen kirjallisuudenhistoria ja kritiikki 288
 Kirjallisuudenhistoria 288
 Jenő Péterfy (1850–1899) 288
 Ignotius (Hugó Veigelsberg 1869–1949) 289
 Aikakauden arviointia 291
- NYUGATIN AIKAKAUSI
 1900-luvun ensimmäiset vuosikymmenet 292
 Nyugat vuosikymmenet 292
 Vastakohtien maa 292
 Kulttuurin kukoistus 293
 Taiteellisia ja kirjallisia suuntauksia 295
 Vallankumouksen aika 296
 Nyugat ja sen merkitys 297
- Endre Ady (1877–1919) 299
 Zsigmond Móricz (1879–1942) 309
 Mihály Babits (1883–1941) 320
 Dezső Kosztolányi (1885–1936) 327
- Nyugatin runoilijoita 333
 Lyriikan kahtiajakoisuus 333
 Gyula Juhász (1883–1937) 333
 Árpád Tóth (1886–1928) 335
 Milán Füst (1888–1967) 337
 Muita Nyugatin runoilijoita 338
 Muita suuntauksia 339
 Runouden merkitys 339
- Nyugatin kauden prosaistit 341
 Margit Kaffka (1880–1918) 341
 Gyula Krúdy (1878–1933) 343
 Frigyes Karinthy (1887–1938) 345
 Józsi Jenő Tersánszky (1888–1969) 347
 Milán Füst proosakirjailijana 348
 Muita prosaisteja 348
 Ferenc Móra (1879–1934) 349
 Nyugatin proosa 350
- Draamakirjallisuus 351
 Draama ja teatteri 351
 Ferenc Molnár (1878–1952) 351
 Menyhért Lengyel (1880–1975) 353
 Milán Füst'n näytelmät 354
 Dezső Szomoryn näytelmät 354
 Béla Balázs (1884–1949) 354
- SOSIALISTISTEN AATTEIDEN JA MODERNIEN PYRKIMYSTEN LEVIÄMINEN
 Maailmansotien välinen aika 356
 Kirjallisuus maailmansotien välillä 356
 Moderneja pyrkimyksiä 356
 Vallankumous – vastavallankumous 357
 Vallankumoukselliset sosialistiset ryhmittymät 359
 Unkarilainen kirjallisuus naapurimaissa 359
 Populistit 360

- Porvarillisia virtauksia 361
 Taiteiden asema 362
 II maailmansodan päättyminen 362
 Avantgardistisia pyrkimyksiä 364
 Unkarilainen avantgardismi 364
 Lajos Kassák (1887–1967) 364
 Utta taidetta 366
 Dezső Szabó (1879–1945) 368
 Attila József (1905–1937) 370
 Runouden tiet 379
 Suuntauksia lyriikassa 379
 Sándor Barta (1897–1938) 379
 Aladár Komját (1891–1937) 380
 Muita sosialistisia runoilijoita 381
 Lőrinc Szabó (1900–1957) 381
 Sándor Weöres (1913–) 384
 Kansanrunouden lähteillä 387
 »Urbaania» porvarillista humanismia 388
 Miklós Radnóti (1909–1944) 390
 Proosa: kirjailijoita ja suuntauksia 395
 Yleiskuvaa 395
 Lajos Nagy (1883–1954) 395
 Béla Illés (1895–1974) 397
 Kommunistiset emigranttikirjailijat 398
 Péter Veres (1897–1970) 399
 Pál Szabó (1893–1970) 400
 János Kodolányi (1899–1968) 401
 Áron Tamási (1897–1966) 402
 Andor Endre Gelléri (1907–1945) 403
 Károly Pap (1897–1944) 404
 Porvarilliset kirjailijat 405
 Sándor Márai (1900–) 405
 Älyllinen proosa 406
 László Németh (1901–1975) 408
 Gyula Illyés (1902–1983) 412
 Tibor Déry (1896–1977) 418
 Kirjallisuustiede ja kritiikki 422
 Kirjallisuustieteen suuntauksia 422
 János Horváth (1878–1961) 422
 Muita kirjallisuustieteilijöitä 423
 Antal Szerb (1901–1945) 424
 Esseistit 425
 Marxilaisen kritiikin alkuvaiheet 425
 György Lukács (1885–1971) 426
 József Révai (1898–1959) 428
 UUSIMMAN AJAN KIRJALLISUUS
 1940-luvun puolivälistä nykypäivään 430
 Toisen maailmansodan jälkeinen kirjallisuus 430
 Sosialistinen muutos 430
 Kirjallinen elämä 431
 Sosialistinen realismi 432
 László Benjámin (1915–) 433
 István Vas (1910–) 434
 Ferenc Juhász (1928–) 435
 László Nagy (1925–1978) 437
 István Simon (1926–1975) 438
 Mihály Váci (1927–1970) 439
 János Pilinszky (1921–1981) 439
 Ágnes Nemes Nagy (1922–) 440
 Muita runoilijoita 441
 József Lengyel (1896–1975) 442
 József Darvas (1912–1973) 443
 Imre Sarkadi (1921–1961) 444
 Ferenc Sánta (1927–) 445
 István Örkény (1912–1979) 446
 Endre Illés (1902–) 446
 Iván Mándy (1918–) 447
 Miklós Mészöly (1921–) 447
 Muita proosakirjailijoita 448
 Uusia kehityssuuntia 449
 Draamakirjallisuus 451
 Kritiikki ja kirjallisuudenhistoria 452
 Naapurimaiden unkarilainen kirjallisuus 454
 Naapurimaiden unkarilaisten vähemmistöjen kirjallisuus 454
 Tšekkoslovakian unkarilainen kirjallisuus 454
 Romanian unkarilainen kirjallisuus 457
 Jugoslavian unkarilainen kirjallisuus 462
 Suomennettua unkarilaista kirjallisuutta 465
 Unkarilaista kirjallisuutta käsitteleviä teoksia 472
 Henkilöhakemisto 474